

Кулакова Наталія Володимирівна,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРИЧИНИ Й УМОВИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Проблема ефективності запобігання корупції є актуальною для будь-якої держави і саме виявлення детермінант, що сприяють вчиненню злочинів є необхідною для розробки ефективних запобіжних заходів. Причинний ланцюжок, який пояснює злочинну поведінку, є доволі складним й різноманітним, тому його можна зрозуміти лише аналізуючи процеси, що відбуваються в державі. Проблема детермінації злочинності – центральна і чи не найскладніша з усіх в кримінологічній науці, її важливість обумовлюється тим, що, в разі розкриття причин злочинності у сучасному суспільстві, з'явиться можливість розробити та здійснити ефективні заходи боротьби з цим негативним явищем. Однак, ця проблема й до цього часу не знайшла однозначного вирішення через наявність багатьох чинників, які обумовлюють таке явище як корупційна злочинність.

З'ясування причин та умов, які детермінують корупційні правопорушення, є необхідною умовою ефективної профілактики цих діянь, а також дозволяє зрозуміти обумовленість такого антисоціального явища, як корупція і, відповідно, визначати її поширеність та характер. Розгляд даного питання є важливим ще й з огляду на те, що корупція є явищем, яке саморозвивається і самодетермінується в межах загальної системи – суспільства в цілому, а також детермінує цілу низку інших негативних соціальних явищ. Корупційні правопорушення, як й інші види посягань, обумовлює ціла система причин та умов.

Детермінація корупції та корупційних проявів, включаючи злочинні, як зазначає проф. А.П. Закалюк, розглядаються загалом на тих самих теоретичних засадах, за тією ж методологічною схемою, що і стосовно злочинності та злочинних проявів [1].

Криміногенні фактори, які виступають у ролі детермінант корупційної злочинності, досить численні, різноманітні й зумовлені суттєвими протиріччями в соціально-економічному житті суспільства. З точки зору їх змістовної характеристики, вони можуть бути представлені у вигляді декількох груп: правові, економічні, організаційно-управлінські та соціальні, фактори [2].

Правовими факторами, що обумовлюють корупційну злочинність є недоліки чинного законодавства, що не передбачає цілісної системи заходів протидії корупційній злочинності, не передбачає вплив на її причини та умови, а окремі чинні правові норми безпосередньо сприяють корупції. Також необхідно зазначити, що мають місце значні недоліки в діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, розслідування та судового розгляду фактів вчинення корупційних злочинів [3]. А саме, це проявляється у відсутності системного підходу у процесах підготовки

законопроектів (зокрема, аналізу стану і тенденцій корупції, врахування результатів досліджень у цій сфері тощо), що призводить до незадовільної якості підготовлених законопроектів або ж їх положення містять корупціогенні фактори. Часткове, а, інколи і непослідовне коригування антикорупційного законодавства призводить до негативного впливу на антикорупційну політику в державі і накладає свій відбиток на процеси державотворення.

Під час проведення експертизи проектів нормативно-правових актів на наявність корупціогенних норм Міністерство юстиції виявляє корупціогенні фактори у кожному зьомому акті. Більшість таких норм були виявлені у проектах актів у сфері земельного, цивільного та фінансового законодавства. При цьому менше таких норм виявили у проектах законів, а найбільше – у проектах підзаконних нормативно-правових актів. Під час антикорупційної експертизи у проектах нормативно-правових актів найбільше виявляється недоліків техніко-юридичного характеру, які також сприяють вчиненню корупційних правопорушень.

Досить часто проекти містять такий корупціогенний фактор, як неналежне визначення функцій, прав, обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, наслідком чого може бути невинуватене встановлення чи надмірне розширення дискреційних повноважень, створення умов для виникнення конфлікту інтересів та можливостей для зловживання наданими їм повноваженнями.

Суттєвим недоліком діючого антикорупційного законодавства є те, що воно приймається без кримінологічної експертизи. Експертиза повинна бути комплексною, а до експертних груп входять юристи різних галузей права, економісти, політологи, правозахисники, співробітники правоохоронних органів. Оскільки значними можливостями по контролю за корупцією та її запобіганню володіють різні галузі права: конституційне, банківське, митне, цивільне, процесуальне та ін. Саме в цих галузях утворюються можливості для «правомірної» корупції і таким чином формується «корупційне» законодавство. Питання про необхідність організації кримінологічної експертизи ставиться протягом останніх десяти років, а саме така експертиза могла б виявити не тільки можливості для корупції, але й запропонувати заходи, що не дають можливість вчинити корупційні діяння, підвищити ризик при їх вчиненні та зниження потенційної вигоди.

На другому місці за кількістю виявлених корупціогенних факторів є відсутність у проектах нормативно-правових актів, якими регулюється реалізація суб'єктивних прав та виконання юридичних обов'язків фізичними та юридичними особами, адміністративних процедур або наявність у проекті нормативно-правового акта нечіткостей встановленої адміністративної процедури, що здатні створити умови для здійснення корупційних дій або виникнення корупційних відносин.

На сьогоднішній день, у кримінальному законодавстві повинні бути криміналізовані всі найбільш суспільно небезпечні форми корупційної злочинності, які необхідно викласти в одній або декількох

статтях. Після цього необхідно точно визначити перелік корупційних діянь для систематичного аналізу корупційної злочинності з метою розробки більш ефективних форм боротьби з нею та її запобігання.

Зрозуміло, що криміналізація діянь не панацея у боротьбі з корупцією, оскільки тисячі форм корупційних діянь визначити у конкретній правовій формі практично неможливо. Тому, сьогодні потрібне узагальнення за мотивацією діяння та сумарним наслідкам. Правове, частково узагальнююче та частково конкретизоване поняття корупції, було викладено у Законі України «Про запобігання корупції», як «використання особою, зазначеною в наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей». Це визначення корупції, як і інші положення Закону, не доповнює КК України і не протирічає йому. Більш того, зазначене поняття корупції не повністю охоплює увесь спектр реальних корупційних діянь. Реальні види таких діянь в нашій країні, на жаль, на знаходять цілісного відображення в даних офіційної статистики, не досліджуються вони і в аналітичних документах правоохоронних органів. В силу цього відбувається вимушене обмеження кримінологічного аналізу окремими видами найбільш розповсюджених корупційних діянь: злочини проти власності (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень, службове підроблення та ін.).

Список використаних джерел

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика [Текст] : у 3 кн. / А. П. Закалюк. – К. : Ін Юре, 2007. – Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – С. 200–201 (712 с.); Шемякін О.В. Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : Дисертація ... канд. юрид. наук / О.В. Шемякін. Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг – К., 2013 – 242 с.

2. Бойко А.М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження) [Текст]: монографія / А.М. Бойко. – Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – С. 171 (380 с.); Кальман О. Г. Стан і головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми [Текст] : монографія / О. Г. Кальман. – Х. : Гімназія, 2003. – с. 113 (352 с.); Медицький І. Б.

Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави [Текст]: монографія / І. Б. Медицький. – Івано-Франківськ: Львівський ДУВС, 2007. – С. 54–106 (360 с.); Шемякін О.В. Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : Дисертація ... канд. юрид. наук. К., 2013 – 242 с.

3. Новаков О. С. Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів, які вчиняються працівниками міліції у сфері службової діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. К., 2003. 19 с.; Шемякін О.В. Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : Дисертація ... канд. юрид. наук. К., 2013. 242 с.

Куриліна Оксана Василівна,

старший науковий співробітник наукового відділу досліджень та впровадження інноваційних технологій наукового центру проблем виховання доброчесності і запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, кандидат економічних наук, доцент

**АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНИЙ
КОМПОНЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Академічна доброчесність є загальноприйнятим поняттям у багатьох країнах. Чи не кожен навчальний заклад, котрий цінує своє ім'я, ухвалює нормативні документи, що врегульовують механізми забезпечення академічної доброчесності і створює органи, що повинні відповідати за реалізацію політики доброчесності в навчальному закладі.

«Доброчесність» (*церковнослов.* – целомудріє; *латин.* – castitas; *англ.* – chastity, honesty, integrity; *нім.* – Integrität; *пол.* – uczciwość) за своїм первісним походженням є терміном релігійно-філософським, теологічним, морально-етичним. Категорія «доброчесність» є похідною від категорії «честь», яка посідала поважну позицію в середньовічному корпоративному соціумі. Тоді "мати честь" означало займати по праву своє місце в певній крупній спільноті, від якої залежало виживання твоє і твоєї сім'ї [2].

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження